

ΜΕΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ

Τὸ χουσοῦν τοῦτο τοῦ Λινδίου Κλεοβούλου ἀπόφθεγμα φέρεται ἐν τοῖς στόμασι πάντων ἡμῶν καὶ ἀπὸ τῶν μαθητικῶν βάθρων γινώσκομεν οὐχὶ ὡς ἐπέγραψα, ἀλλ' ἠδξημένον ἐνί τινι λεξιδίῳ ἐν ἀρχῇ : π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν. Οὕτως ἐνέτυχον τῇ γνωμικῇ ῥήσει καὶ ἐν ἐπιστημονικοῖς συγγράμμασιν, οἷον «ἤδη ὁ σοφὸς ἀπὸ παλαιάτου χρόνου ἀπεφήνατο : — Π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν» καὶ «τὰ εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τῶν ἐπιτά σοφῶν ἀποδιδόμενα ἀποφθέγματα «π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν» καὶ «μηδὲν ἄγαν» ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν διαφορωτάτων συγγραφέων» καὶ «εἰς τοῦτον (δηλ. τὸν Κλεόβουλον) ἀποδίδεται τὸ γνωμικὸν «π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν» καὶ πολλὰ ἄλλα ὡς καὶ αἰνίγματα» καὶ «τοὺς Ἐπιτά σοφοὺς γνωρίζομεν ὅλοι ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ ὅλοι ἐνθυμούμεθα μερικὰ ἀπὸ τὰ λακωνικὰ ἀποφθέγματα, μαρτύρια τῆς σοφίας των : «Χρόνου φείδου», «Σπεῦδε βραδέως», «π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν», «Μηδὲν ἄγαν»» καὶ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Θησαυρῷ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ μνημονεύεται σελ. 288 ὅτι εἶπεν ὁ Κλεόβουλος «π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν».

Καὶ παλαιότερον ὁμοίως ὑπετύπωσε τὸ ἀπόφθεγμα ὁ μέγας Βασίλειος ἐν Ἐπιστολῇ, τόμ. 32, σελ. 268 Mi. «ἐπειδὴ π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν καὶ ἡ παροιμία φησὶν» καὶ ὁ ἰσαδελφός αὐτοῦ φίλος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς τόμ. 33, σελ. 256 Mi. «π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν οἶδεν ὁ τῶν σοφῶν λόγος» καὶ ὁ Γεώργιος ὁ Χοιροβοσκὸς ἐν τῇ εἰς τὸ τοῦ Ἰφαισιτίωνος Ἐγχειρίδιον Ἐξηγήσει (Studemund Anecd. Var. τόμ. Α', σελ. 34, 12) «λέγεται μέτρον καὶ ἡ συμμετρία, ὡς δηλοῖ τὸ λεγόμενον π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν» καὶ ἀνώνυμος γραμματικὸς συνεκδοκόμενος ὑπὸ τοῦ Nauck μετὰ τοῦ Λεξικοῦ Ἀνδρέου τοῦ Λοπαδιώτου (Lexicum Vindobonense) σελ. 265, 21 «μέτρον δέ ἐστὶ καὶ ἡ συμμετρία, ὡς τὸ π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν», ἔτι δὲ ὁ Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος ἐν τῇ Χρηστοθηείᾳ σελ. 103, 19, ἐκδ. Ἀθην. «ἐπεὶ δὲ π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν ἄ ρ ι σ τ ο ν, ποθεινὸς μᾶλλον αἰροῦ ἀποστῆναι κτέ.» καὶ Ἰωάννης ὁ Εὐχαίτων 120, σελ. 1119 Mi. «πάσαι διδαχθεῖς ὡς ἄ ρ ι σ τ ο ν π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν» καὶ σελ. 1119, στ. 815 «Ἄ ρ ι σ τ ο ν εἶναι π ᾶ ν μ έ τ ρ ο ν προεἰπέ τις» καὶ ὁ Νικηφόρος

Γρηγοράς τόμ. Α', σελ. 40), 4 Βουη. «ἐς τοῦτο γὰρ τείνει καὶ τὰ σοφὰ τῶν παλαιῶν γνώματεύματα «μηδὲν ἄγαν» καὶ «πᾶν μέτρον ἄριστον». Φέρεται καὶ ἐν γνώμαις τῶν ἑπτὰ σοφῶν «Κλεόβουλος Εὐαγόρου Λίνδιος: πᾶν μέτρον ἄριστον» (Anecd. Boissonade τ. Α', σ. 144).

Ἄλλ' ὁ Κλεόβουλος, εἰς ὃν ἀναφέρουσι τὸ ἀποφθεγμα οὐχὶ πᾶν μέτρον ἄριστον εἶπεν ἀλλὰ μέτρον ἄριστον, οἶον Διογ. Λαερτ. Α', 6, 93 «ἀπεφθέγετο (Κλεόβουλος) μέτρον ἄριστον». Δημητρ. Φαληρ. π. Στοβ. ἀνθολ. Γ', 72 «Κλεόβουλος Εὐαγόρου Λίνδιος ἔφη· μέτρον ἄριστον». Κλήμ. Ἀλεξ. Στρομ. Α', 24 (τόμ. Β', σελ. 39, 1 St.) «Αἶδυμος δὲ Σωτίωνι αὐτὸ (τὸ μηδὲν ἄγαν) ἀνατίθησιν, ὥσπερ ἀμέλει Κλεοβούλω τὸ μέτρον ἄριστον». Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Λιβανίῳ Ἐπιστ. 150, 1 «μέτρον ἄριστον ἔφη τις καὶ ὁ λόγος ἀνάθημα¹ γίνεται τῷ Πυθίῳ» καὶ παρὰ τῷ Δημοφίλῳ Γνώμ. 59 «μέτρον ἄριστον ἔφη τις τῶν σοφῶν» καὶ παρὰ Μανουὴλ τῷ Παλαιολόγῳ «ἐν Κεφαλαίοις ἑκατὸν δι' ἀκροστιχίδος», ἐν οἷς οὗτος δίδωσι παντοῖα παραγγέλματα «ὡς ἄγαμαι τὸν φεύγοντα τὰς ὑπερβολάς. Καὶ λόγοι μάλα σοφῶν συνιστῶσί μοι τὸν ἔρωτα τουτονί. Μέτρον γὰρ ἄριστον καὶ «μηδὲν ἄγαν», καὶ ἕτερα τοιαῦτα» (156, 333 M.) καὶ ἐν τοῖς Ἰππιατρικοῖς Βερολ. 59, 1 (τόμ. Α', σελ. 248, 11 Teubn.) «μέτρον ἄριστόν εἶπε τοῦτο τῶν σοφῶν τις ἐν ἀποφθέγμασιν». Λέγει καὶ ὁ ἐκ Σαμοσάτων σοφιστῆς Τιμ. § 16 «οὔτ' οὖν ἐκείνους οὔτε τῶν πάνυ προχείρους εἰς ἐμὲ τούτους ἐπαινῶ, ἀλλὰ τοὺς ὅπερ ἄριστόν ἐστι μέτρον ἐπιθήσοντας τῷ πράγματι» καὶ ὁ Γαληνὸς τόμ. Ε', σελ. 7 «καὶ τὸ φθῆσαι πάνυ σφόδρα φιλεῖν ἢ μισεῖν ὀτιοῦν πράγμα πάθος ἐστίν. Ὅρθῶς γὰρ ἔοικεν εἰρηῆσθαι τὸ μέτρον ἄριστον, ὡς οὐδενὸς ἀμέτρον καλῶς γιγνομένου». Περβ. καὶ τόμ. Δ', σελ. 45 «ἐγὼ γὰρ ἐπιδείξω τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἅπαντα τὸ ἄριστον ἔχοντα μέτρον» καὶ III', β', σελ. 12

¹ Περβ. Πλάτ. Πρωταγ. σελ. 343 β «κοινῇ συνέλθόντες (οἱ ἑπτὰ σοφοὶ) ἀπαρχὴν τῆς σοφίας ἀνέθεσαν τῷ Ἀπόλλωνι εἰς τὸν νεῶν τὸν ἐν Δελφοῖς, γράψαντες ταῦτα, ἃ δὴ πάντες ὑμνοῦσι, γνῶθι σαυτόν, καὶ μηδὲν ἄγαν» καὶ Φαῖδρ. σελ. 229 e καὶ Χααρμ. σελ. 164 d καὶ Ξενοφ. Ἀπομν. Δ', 2, 24 «κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ γνῶθι σαυτόν» καὶ Πλούτ. Δημοσθ. Γ', 2 «εἰ παντός ἦν τὸ γνῶθι σαυτόν ἔχσιν πρόχειρον, οὐκ ἂν ἐδόκει πρῆσταγμα θεῖον εἶναι». Πausan. Φωκ. ΚΔ', 1 «ἐν δὲ τῷ προνάῳ τῷ ἐν Δελφοῖς γεγραμμένα ἐστὶν ὠφελήματα ἀνθρώποις εἰς βίον· ἐγρᾶφη δὲ ὑπὸ ἀνδρῶν, οὓς γενέσθαι σοροὺς λέγουσιν Ἕλληνες — οὗτοι οὖν οἱ ἄνδρες ἀφικόμενοι ἐς Δελφοὺς ἀνέθεσαν τῷ Ἀπόλλωνι τὰ ἀδόξενα γνῶθι σαυτόν καὶ μηδὲν ἄγαν — οὗτοι μὲν δὴ ἐνταῦθα ἔγραψαν τὰ εἰρημένα» καὶ Ἰων. π. Ἀθην. σελ. 122 c καὶ Γαλην. τόμ. ΠΕ', σελ. 8. (Ἴδε Wyttenbach Animad. in Plut. Mor. Β', α', 275 καὶ Kroschel εἰς ἔρωτα γ. σ. 143). Λέγει καὶ ὁ Juvenalis «E caelo descendit γνῶθι σαυτόν» (11, 27).

«ὥσπερ κἀνταῦθα τὸ μέτρον ἐπαινοῦντες ἐν τῷ φάναι δοκέει μοι ἄριστον εἶναι».

Τὸ ῥητὸν μέτρον ἄριστον μνημονεύει καὶ ὁ Ausonius ἐν Lud. Sept. Sapientium III, 17 «Ἄριστον μέτρον esse dicit Lindius Cleobulus, hoc est : optimus cunctis modus». Εἶπε καὶ ὁ Apollinaris Sidonius Carm. 2, 153 «Lindie quod Cleobule canis : modus optimus esto» (Ἴδε A. Otto ἐν Sprichwörter etc. σελ. 226).

Ὁ δ' Εὐστάθιος σελ. 1774, 59 ὑπομνηματίζων τὸ ἀμείνω δ' αἴσιμα πάντα (ο, 71) γράφει «τὸ δὲ ἀμείνω δ' αἴσιμα πάντα ἐγγὺς τοῦ εἰπεῖν ὡς πάντων μέτρον ἄριστον» ὁ καὶ ἐν τοῖς Ψευδοφωκυλιδεῖσι ἀπαντᾷ στ. 68 «μέτρῳ ἔδειν, μέτρῳ δὲ πιεῖν καὶ μυθολογεῦειν Πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεγειναί» καὶ ἐν τοῖς Ψευδοσιβυλλεῖσι χρησιμοῖς Β', 141 «ἐν μέτρῳ φαγέειν, πιέειν καὶ μυθολογεῦειν Πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίη δ' ἀλεγεινόν», ἀνθ' οὗ ὁ ἐκδότης εἰκάζει ἀλεγεινή. Οὐχὶ δ' ὀρθῶς, παρὰ τὸ μέτρον, ἐγράφη ἐν ἑλληνικῷ ἀρχαιολογικῷ βιβλίῳ «πᾶν μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἀλεγειναί». Τὸ πάντων μέτρον ἄριστον εὔρηται καὶ παρὰ Θεόδωρῳ τῷ Προδρόμῳ ἐν σκωπτικῷ ποιήματι κατὰ μακρογενείου γέροντος δοκοῦντος εἶναι διὰ τοῦτο σοφοῦ στ. 93 κέ. (Anecd. Boissonade τόμ. Δ', σελ. 435) :

*Ὡς γὰρ μελῶν ὁ κόσμος ἐκ συμμετρίας
χειρῶν, ποδῶν, ἅπαντος ἀπλῶς σαρκίου,
αἰσυστολαὶ δὲ καὶ παρεκτάσεις ὅλως
ἀκουσίαν φέρουσιν ὡς καὶ κακίαι
οὕτως γενείου σεμνότης συμμετρία.*

Πάντων ἄριστον μέτρον, ἀρχαῖος λόγος.

Ὁ δὲ Πίνδαρος εἶπεν ἐν Πυθιονίκοις Β', 34 «χορὴ δὲ κατ' αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὄρᾶν μέτρον». Ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς Χρυσοῖς ἔπει τοῦ Ψευδοπυθαγόρου στ. 38 «μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον» (Ἴδε Leutsch εἰς Παροιμιολογ. τόμ. Β', σελ. 81).

Τὸ κάλλιστον δὲ τοῦτο ἀπόφθεγμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ ΙΑ', 49 :

*Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ μηδ' ἐλάχιστον
ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἷτιος ἢ μανίης.*

Ὁ δὲ Πανύσις παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 37 b εἶπε «πάσις δ' ἐκ καρδίας ἀνία^ς ἀνδρῶν ἀλαπάξει πινόμενος κατὰ μέτρον ὑπὲρ μέτρον δὲ

1^ο ρείων». Πρβ. «μέτρο φ πίνειν» ἐν τῷ γνωστῷ χρησμῷ «μέτρο φ ὕδωρ πίνοντες, ἄμετροι δὲ μᾶζαν ἔδοντες» (Ἴδε Cobet ἐν Var. Lect. σελ. 59 καὶ Collect. Crit. σελ. 219).

Τὸ μέτρον ἄριστον ὁ κωμικὸς Ἀλέξιος παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 419 b ὑπετύπωσε ὡδε :

Ὡς ἡ δὲ πᾶν τὸ μέτριον οὐδ' ὑπεργέμων
ἀπέρχομαι νῦν οὔτε κενός, ἀλλ' ἡδέως
ἔχων ἑμαντοῦ Μνησίθεος¹ γάρ φησι δεῖν
φεύγειν ἀπάντων τὰς ὑπερβολὰς αἰεί.

Ἡ αὐτὴ τῷ μέτρον ἄριστον ἔννοια ὑποτυποῦται ἐν ἐπιγράμματι καὶ ὡδε :

Μήτε με χέομαι πόντος ἄγοι θρασὺς οὐδὲ γαλήνης
ἀργῆς ἠσπασάμην τὴν πάλι νηνεμίην.
Αἱ μεσότητες ἄρισται ὅπη δέ τε πρήξεις ἀνδρῶν
καὶ πάλι μέτρον ἐγὼ τᾶοκιον ἠσπασάμην. (Ἀνθ. Παλ. Γ', 102).

καὶ :

Ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ, κατὰ Πίνδαρον, ἐστὶν ἀμείνων
οἱ βασκαινόμενοι λαμπρὸν ἔχουσι τὸν βίον.
Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτιρομεν. Ἀλλά τις εἶην
μήτ' ἄγαν εὐδαίμων μήτ' ἔλσεινός ἐγώ.
Ἡ μεσότης γὰρ ἄριστον, ἐπεὶ τὰ μὲν ἄκρα πέφυκεν
κινδύνους ἐπάγειν, ἔοχατα δ' ὕβριν ἔχει. (Γ', 51).

Ὄθεν ὀρθῶς ὁ Εὐριπίδης ἐν ἀποσπάσματι (79 N) λέγει :

βροτοῖς τὰ μείζω τῶν μέσων τίκτει νόσους.

Ὁ δὲ Μουσώνιος πρὸς τὸν ὑπερπενθοῦντα ἐπὶ τῇ Ῥηγίλλῃ Ἡρώδη παρὰ Φιλοστράτῳ Βί. Σοφιστ. 557 εἶπεν «Ἡρώδη, πᾶν τὸ ἀποχοῶν μεσότητι ὄρισταί». Προσφυέστατα δὲ καὶ ἐπίγραμμα ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ (Ε', 37) χαρακτηρίζει τὴν ἀρετὴν τῆς μεστότητος λέγον :

Μήτ' ἰσχνὴν λίην περιλάμβανε μήτε παχεῖαν
τούτων δ' ἀμφοτέρων τὴν μεστότητα θέλε.
Τῇ μὲν γὰρ λείπεισαρκῶν χύσις, ἡ δὲ περισσὴν
κέκτιται· λειπὸν μὴ θέλε μηδὲ πλεόν.²

¹ Γαλην. ΙΑ', σελ. 3.

² Πλείονα περὶ τοῦ τύπου τούτου τῆς γυναικὸς ἴδε ἐν τῷ Μακεδονικῷ Ἡμερολογίῳ «Φάρφ» 1940, σελ. 65-69.

Ὁ δ' Εὐριπίδης παρὰ Γαληνῶ τόμ. Α', σελ. 16 (Ἀπ. 928 N) καὶ τὸ κάλλος μέσον θέλει :

*Οὐ γὰρ ἀσφαλές
Περαιτέρω τὸ κάλλος ἢ μέσον λαβεῖν.*

Ποβ. Στοβ. Ἀνθ. 105, 51 «ἡ δὲ μεσότης ἐν πᾶσιν ἀσφαλές τερον».

Οὐκ ἀγνοητέον δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν ποιητῶν ἠὔξατο τὸν ἔρωτα καὶ τοὺς πόθους ἐν μέτρῳ νὰ ἔξη οὐδὲ ἐξῆρε τὰ κακὰ τοῦ ὑπερβιάλλοντος ἔρωτος τόσον ὅσον ὁ Εὐριπίδης, ὅστις ἐν μὲν τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι στ. 543 κέ. ᾄδει :

*μάκαρες οἱ μετρίας θεοῦ
μετά τε σωφροσύνας μετέ-
σχον λέκτρων Ἀφροδίτας.
γαλανεία χρησάμενοι
μανιάδων οἴστρον κτέ.*

καὶ κατωτέρω :

*εἶη δέ μοι μετρία μὲν
χάρις, πόθοι δ' ὄσοι,
καὶ μετέχοιμι τᾶς Ἀφροδί-
τας, πολλὰν δ' ἀποθείμαν.*

Ἐν δὲ τῇ Μηδεΐᾳ στ. 627 :

*ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν
οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
ἀνδράσιν· εἰ δ' ἄλις ἐλθοῖ
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς εὐχαρις οὕτως.*

Ποβ. Ἰπλόλ. στ. 443 :

*Κύπρις γὰρ οὐ φορητός, ἦν πολλὴ ῥυῆ·
ἦ τὸν μὲν εἰκονθ' ἠσυχῆ μετέρχεται,
ὄν δ' ἂν περισσὸν καὶ φρονοῦνθ' εὖρη μέγα,
τοῦτον λαβοῦσα — πῶς δοκεῖς ; — καθύβρισεν.*

¹ Ἄλις = μετρίως.

καὶ Ἀποσπ. 967 N :

*εἷης μοι, μέτριον¹ δέ πως
εἷης, μηδ' ἀπολείποις.*

Ποβ. καὶ Ἀποσπ. 897, 10. Ὁ δὲ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς συνιστᾷ ἐν τῷ ἔκτῳ τῶν Ἐπιδημιῶν (Γ', 6, 2) «πόννοι, σιτία, ποιά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια», ἀνθ' οὗ παρὰ τῷ Γαληνῷ τόμ. ΙΗ', α', 600 κακῶς φέρεται «πάντα μέτρα».

¹ Ἀξία τοῦ Εὐριπίδου εἶναι καὶ τὰ ἐν ταῖς Ἰκέτισιν εἰρημένα στ. 238

*τρεις γὰρ πολιτῶν μερίδες· οἱ μὲν ὄλβιοι
ἀνωφελεῖς τε πλειόνων τ' ἐρωῶσι αἰεὶ·
οἱ δ' οὐκ ἔχοντες καὶ σπανίζοντες βίου
δεινοί, νέμοντες τῷ φθόνῳ πλέον μέρος,
ἐς τοὺς ἔχοντας κέρτιζ' ἀφιᾶσιν κακά,
γλώσσαις πονηρῶν προσιατῶν φηλούμενοι·
τριῶν δὲ μοιρῶν ἢ ἂν μέσῳ σώζει πόλις,
κόσμον φυλάσσοις ὄντιν' ἂν τάξῃ πόλις.²*

² Ὡς δ' ἐλέχθη πάντων μέτρον ἄριστον, οὕτω καὶ πάντων μέσ' ἄριστα ὑπὸ τοῦ Μεγαρικῶ ποιητοῦ στ. 335 :

*Μηδὲν ἄγαν σπεύδειν πάντων μέσ' ἄριστα
καὶ οὕτως
Κύρον' ἔξεις ἀρετήν, ἣν τε λαβεῖν χαλεπόν,*

ἣν ἀρετὴν ὁ Ἀβδηρίτης σοφὸς παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθ. Α', 67 θαυμασίως ὀρίζει λέγων «ἅ δ' ἀρετὰ μεσότασ ὅτι μεταξὺ τᾶς ὑπερβολᾶς καὶ τᾶς ἐλλείψεως ἐντι», ὁ Σταγειρίτης ἐν τοῖς Ἠθικοῖς Νικομαχείοις διὰ μακρῶν ἔξαπλοῖ σελ. 1106 α-β, 34, ἐνθα καὶ λέγεται «διὰ τοῦτο οὖν τῆς μὲν κακίας ἢ ὑπερβολῆς καὶ ἢ ἐλλείψεως, τῆς δ' ἀρετῆς ἢ μεσότης». Ἐν δὲ σελ. 1107 κέ. ἀπαριθμεῖ ὁ φιλόσοφος παραδείγματα μεσότητος, ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως. Εἶπε καὶ ὁ Πλάτων ἐν Νόμοις σελ. 719, d «τῷ δὲ νομοθέτῃ τοῦτο οὐκ ἔστι ποιεῖν ἐν τῷ νόμῳ, δύο περὶ ἑνός, ἀλλ' ἓνα περὶ ἑνός αἰεὶ δεῖ λόγον ἀποφαίνεσθαι. Σκέψαι δ' ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπὸ σοῦ νυνδὴ λεχθέντων. Οὕσης γὰρ ταφῆς τῆς μὲν ὑπερβεβλημένης, τῆς δὲ ἐλλειπούσης, τῆς δὲ μετρίας, τὴν μίαν ἐλόμενος σύ, τὴν

¹ Ἀντὶ τοῦ μέτριον ὁ Cobet γράφει ἐν Nov. Lect. σελ. 197 καὶ M n e m. 1877, σελ. 271 μέτριος.

² Ἀντὶ τοῦ πόλις ὁ Cobet ἐν Var. Lect. σελ. 593 γράφει νόμος.

μέσην, ταύτην προστάτεις καὶ ἐπήνεσας ἀπλῶς». Ἡ δὲ Κομνηνάει ἐν τῇ Ἀλεξιάδι τόμ. Β', σελ. 97, 7 Teubn. γράφει περὶ τοῦ Βαϊμούντιου «ἐγὼ δ' οὔποτε πονηρὸν ἐθεασάμην μὴ τοῦ ὀρθῶς τι ποιεῖν πόρρω που ἐν πᾶσι λόγοις καὶ πρακτέοις θέοντα· ὀπηνίκα γὰρ τις τῆς μεσότητος ἐκσταίη, πρὸς ὀπότερον ἂν τῶν ἄκρων νεύσειε, πόρρωθεν τῆς ἀρετῆς ἔστηκε».

Ἡμεῖς παρατιθέμεθα παραδείγματα τινά, ἐν οἷς, μὴ τηρουμένου τοῦ μέτρου, τ. ἔ. τῆς μεσότητος, ἀλλὰ κρατούσης τῆς ἐλλείψεως ἢ τῆς ὑπερβολῆς, γεννᾶται ψυχρία ἢ καὶ τὸ γελοῖον. Ὁ σοφὸς τῆς Χαιρωνείας ἐν Βίῳ Ἀλεξάνδρου κεφ. Γ', 3 γράφει «Ἐγεννήθη δ' οὖν Ἀλέξανδρος Ἰσταμένου μηνὸς Ἐκατομβαιῶνος — καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρόσθη νεὸς· ὃ γ' Ἡγησίας ὁ Μάγνης· ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊᾶν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν νεὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν», εἰς ἃ ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλούταρχου Μέγ. Β', σελ. 404 γράφει «Καλῶς οἱ πρὸ ἐμοῦ ἐσημειώσαντο, καμοὶ σημειωτέον τῆς φιλομούσου νεολαίας χάριν ἐστίν, ὅτι Πλούταρχος δικαίως Ἡγησίου τοῦ ψυχροτάτου καθαρτόμενος, αὐτὸς οὐκ οἶδ' ὅτι παιδῶν οὐδὲν ἦττον ψυχρῶς τὴν ἐκείνου ψυχρίαν ἐδείνωσεν. Ἡγησίαν μὲν γὰρ οὐδὲν θαυμαστὸν ψυχρὸν ὄντα ψυχρῶς γράφειν· ἐπεὶ κατὰ τὸν κωμικὸν (Ἀριστοφ. Θεσμοφ. στ. 168), καὶ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ γράφειν τοῖς τρόποις εἰκὸς ἐστὶ τοῦ ποιῶντος ἢ γράφοντος ἔπεσθαι:

*ταῦτ' ἄρα ὁ Φιλοκλῆς αἰσχροῦς ὢν αἰσχροῦς ποιεῖ
ὁ δὲ Ξενοκλῆς ὢν κακὸς κακῶς ποιεῖ.
ὁ δ' αὖ Θεόγνης ψυχροῦς ὢν ψυχροῦς ποιεῖ.*

Πλούταρχον δέ, ἥκιστα ψυχρὸν ὄντα, οὐκ ἐχοῖν ψυχρίας καθάπτεσθαι».

Ὁ δὲ παιγνιώδης Λουκιανὸς ἐν τῷ περὶ Ὀρχήσεως § 76 λέγει «μικροῦ μὲν γὰρ ὀρχηστοῦ εἰσελθόντος καὶ τὸν Ἐκτορα ὀρχουμένου μιᾶ φωνῇ πάντες ἀνεβόησαν, **Σὺ Ἀστυάναξ,¹ Ἐκτωρ δὲ ποῦ;** Ἄλλοτε δέ ποτε μηκίστου τινὸς ὑπὲρ τὸ μέτριον ὀρχεῖσθαι τὸν Καπανέα ἐπιχειροῦντος καὶ προσβάλλειν τοῖς Θηβαίων τείχεσιν, Ὑπέρεβηθι, ἔφησεν, τὸ τεῖχος, οὐδὲν σοι δεῖ κλίμακος. Καὶ ἐπὶ τοῦ παχέος δὲ καὶ πιμελοῦς ὀρχηστοῦ πηδᾶν μεγάλη πειρωμένου, **Δεόμεθα,** ἔφησεν, πεφεῖσθαι τῆς θυμέλης. Τὸ δὲ ἐναντίον πάνυ λεπτῶ ἐπεβόησαν,

¹ Πρβ. Ἀνθ. Παλ. IB', 191 «Φεῦ, τί τὸ θαῦμα: ἐχθρὸς Τρωίλος ὢν, πῶς ἐγένου Πρίαμος».

Καλῶς ἔχει, ὡς νοσοῦντι» καὶ ἐν τῷ Ὑπὲρ τῶν Εἰκόν. § 4 γράφει ὁ σκωπτόλης Σαμοσατεὺς «ἐμέμνητο γὰρ καὶ τοιούτου τινός. Ἔφη γυναῖκά τινα τῶν ἐπιφανῶν τὰ μὲν ἄλλα καλὴν καὶ κοσμίαν, **μικρὰν δὲ καὶ πολὺ τοῦ συμμέτρου ἀποδέουσιν**, ἐπαινέσθαι πρὸς τινος ποιητοῦ ἐν ἔσματι καὶ ὅτι καλὴ τε καὶ μεγάλη ἦν· αἰγεῖρω δ' αὐτῆς εἵκαζεν ἐκείνος τὸ εὐμηκές τε καὶ ὄρθιον. Τὴν μὲν δὴ γάνυσθαι τῷ ἐπαίνῳ καθάπερ αὐξανομένην πρὸς τὸ μέλος καὶ τὴν χεῖρα ἐπίσειειν, τὸν ποιητὴν δὲ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἄδειν ὄρωντα ὡς ἦδοιτο ἐπαινουμένη. ἄχρῃ δὴ τῶν παρόντων τινὰ προσκύψαντα πρὸς τὸ οὖς εἰπεῖν αὐτῷ, **Πέπαυσο, ὦ οὔτος, μὴ ἀνάστηναι ποιήσης τὴν γυναῖκα**».

Διηγεῖται καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς Ἠθικοῖς σελ. 840 b ὅτι «ὁ Βυζάντιος ἦκε δὴ ποτε τοῖς Ἀθηναίοις στασιάζουσι διαλεξόμενος· **ὄφθεις δὲ μικρὸς καὶ γελασθεῖς** «τί δ' εἶπεν εἰ τὴν γυναῖκά μου θεάσαισθε **μόλις ἐξικνουμένην πρὸς τὸ γόνυ;** πλείων οὖν ἐγένετο γέλως», καὶ Διογένης ὁ Λαέρτιος Βιβλ. Γ', 59 «Εἰς Μύνδον ἐλθὼν (Διογένης ὁ κυνικός) καὶ θεασάμενος **μεγάλας τὰς πύλας, μικρὰν δὲ τὴν πόλιν**, ἄνδρες Μύνδιοι, ἔφη, κλείσατε τὰς πύλας, μὴ ἡ πόλις ἡμῶν ἐξέλθῃ»

Οὐχὶ ἄκαιρον ὑπολαμβάνομεν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τινα ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας σκωπτικὰ σωματικῶν ἀμαρτημάτων, οἶον ΙΑ', 87 :

*Τιμόμαχον τὸν μακρὸν ὁ πεντόγγυιος ἐχώρει
οἶκος, ὑπὲρ γαίης πάντοτε κεκλιμένον·
σιῆναι δ' εἰ ποτ' ἔχρηζεν, ἔδει τοὺς παῖδας¹ ἀπ' ὄρθρου²
τὴν ὄροφὴν τρῆσαι πέντι³ ἐπὶ πέντε³ πόδας.*

καὶ αὐτ. 203 :

*Ἦ δὲ Κάστορός ἐστιν, ὅταν σκάπητι, δίκελλα,
σάλπιγξ δ', ἂν δέγχη· τῇ δὲ τρύγῃ δρέπανον·
ἐν πλοίοις ἄγκυρα· κατασπείροντι δ' ἄροτρον·
ἄγκιστρον ναύταις· ὄψοφάγοις κρεάγρα.*

καὶ 208 :

*Οὐ δύναται τῇ χειρὶ Πρόκλος τὴν ῥῖν³ ἀπομύσσειν·
τῆς ῥινὸς γὰρ ἔχει τὴν χεῖρα μικροτέραν·*

¹ = τοὺς δούλους.

² = ἐπ' ὄρθρου Herwerden.

³ = ἐπὶ πεντάκις πέντε δηλ. 25 πόδας. Πεντόγγυιος = ἀνὴρ 30 ποδῶν. (*Idem Herwerden ἐν Stud. Crit. in Epigrammat. Graec. σελ. 147 κέ.).

οὐδὲ λέγει Ζεῦ σῶσον,¹ ἐὰν πᾶρη' οὐ γὰρ ἀκούει
τῆς ῥινός' πολὺ γὰρ τῆς ἀκοῆς ἀπέχει.

Φέρεται καὶ παρὰ τῷ Λουκιανῷ περὶ τῶν ἐπὶ μισθ. συν. § 35 «εἰσὶ δ' οἱ
καὶ ἐπὶ κάλλει θαυμάζεσθαι ἐθέλουσι, καὶ δεῖ Ἀδώνιδας αὐτοὺς καὶ Ὑα-
κίνθους ἀκούειν πῆχεως ἐνίστε τὴν ῥῖν' ἔχοντας».

Κοιμῶς σκώπτει τὸ λεπτόν Κλεονίχου τινός καὶ τὸ ἐπίγραμμα τόδε
(ΙΑ', 308):

Τὸν πόδα τῆ βελόνη τρουπῶν Κλεόνιχος ὁ λεπτός²
αὐτὸς ἐτρούπησεν τῷ ποδὶ τὴν βελόνην.

Ἐκ τοῦ μέτρον παρήχθη τὸ ἐπίθετον μέτριος, ὃ συνωνυ-
μεῖ τῷ ἐπιεικῆς. Εἶναι δὲ τοῦτο παράγωγον τοῦ ἐπέοικα κειμέ-
νου ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὁμοιάζω, ἐξ ἧς ἐννοίας προκύπτει ἢ τοῦ
ἀρμόζω, πρέπω, ταιριάζω. Ὅθεν ἐπιεικῆς εἶναι ὁ ὅπως πρέπει
comme il faut), ὁ μέτριος. Ὁ Γαληνὸς τόμ. ΙΗ', 1, σελ. 336 ὑπο-
μνηματίζων τὸ ἐπιεικέως τοῦ Ἱπποκράτους γράφει «μετρίως αὐτὴν
(τὴν ἐμβολὴν) λέγει κατὰ φύσιν εἶναι' τοῦτο γὰρ σημεῖον ἦ (ὁρθῶς ὁ Cobet
γρ. σημαίνει) τὸ ἐπιεικέως, ὥσπερ καὶ ὁ ἐπιεικῆς ἄνθρωπος ὁ μέ-
τριος δηλοῦται πρὸς τῶν Ἑλλήνων». Πρβ. Μακάρ. Γ', 94 «πάντων
τοῖ μέτρον ἐστὶ τὸ ἐπιεικές». (Ἴδε Mél. Gréco-Rom. Γ', σελ.
165). Ὡς δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῆ ἐννοία τοῦ ἐπέοικα (= ὁμοιάζω)
συμπαρομαρτεῖ ἢ ἔννοια τοῦ ταιριάζω, πρέπω, οὕτω καὶ ἐν τῷ δη-
μῶδει λόγῳ τὸ ὁμοιάζω λαμβάνεται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πρέπω, μεθ'
οὐ καὶ συγᾶπτεται συνωνύμως, οἷον Ἐκλογ. Πολίτ. 195 :

Δέ σὸμοιαζε λεβέντη μου 'ς τὴ μαύρη γῆς γιὰ νά μῆς
Μόν' σὸμιαζε νὰ κάθῃσαι 'ς ἑνά μορφο τραπέζι.

καὶ 196 :

Δέ σὸπρεπε δέ σὸμοιαζε 'ς τὴ γῆ κρεβατιστροῶσι,
Μόν' σὸπρεπε μόν' σὸμοιαζε 'ς τοῦ τὸ Μάη περιβόλι κτέ..

¹ Πρβ. Ξενοφ. Ἀναβ. Γ', 2, 9. Περὶ τοῦ πταρομοῦ ὡς οἰωνοῦ ἴδε
Baehr εἰς Ἡρόδοτ. τόμ. Γ', σελ. 376, Van Leeuwen εἰς Ὀδύσσεια, σελ. 487 καὶ
Πολίτην εἰς Παροισμ. τόμ. Α', σελ. 481.

² Ὅμοιοι τῷ Κλεονίχῳ ὑπῆρξαν Φιλιτᾶς ὁ Κῶος καὶ ὁ Φιλιππίδης, ἐξ οὗ
τὸ ῥῆμα κεφιλιππιδῶσθαι (Αἴλιαν. Ποικίλ. Ἱστορ. Θ', 14, Γ', 6. Ἀλεξ. π.
Ἀθην. σελ. 552. (Ἴδε καὶ Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. Θ', σελ. 313).